

Is er een dokter in de (museum)zaal?

De kunstenaar is een geboren waarnemer van de realiteit. Maar met een andersoortige deskundige van de waarneming in de zaal, met name een arts, blijkt dat de kunstenaar veel meer toont dan hij zelf beseft. Dat is interessant, op voorwaarde dat de dokter de discretie die hij ambtshalve aan de dag moet leggen, even laat varen en haarfijn uitlegt wat hij méér ziet dan u en ik wanneer hij bijvoorbeeld naar de Mona Lisa kijkt.

Professor dokter Jan Dequeker bekent meteen kleur. De titel van zijn boek is ondubbelzinnig: **De kunstenaar en de dokter. Anders kijken naar schilderijen**. In de inleiding maakt hij duidelijk dat het werk niet in eerste instantie de neerslag is van een liefhebberij, maar eerder een reactie op een medische stelling die hij moeilijk kon onderschrijven: dat een bepaalde soort artritis pas na de ontdekking van de Nieuwe Wereld in Europa zou zijn geïntroduceerd. Van in de jaren zestig al begon hij hierover bronnenmateriaal te verzamelen, en meteen werd het onderzoeksgebied verruimd tot andere medische vaststellingen. Tot zijn eigen verbazing ontdekte hij dat schilders er in geslaagd zijn aandoeningen uit te beelden jaren, eeuwen soms, voordat zij wetenschappelijk beschreven werden, zeg maar gekend waren.

Enkele voorbeelden volstaan om aan te tonen hoe anders de blik van de geneesheer kan zijn. Rogier van der Weyden schildert een ingetogen Madonna met kind. Als waarnemer valt ons het contrast op tussen de sereniteit van Maria met neergeslagen blik en de onschuldige baldadigheid van Jezus die met zijn kinderhandjes door een kostbaar gebedenboek woelt. De arts en kunstliefhebber Jan Dequeker ziet dat ook, maar hij heeft eveneens oog voor het kropgezwel dat Maria's hals ontsiert: schildklierproblemen, zoveel is duidelijk. In het Louvre vergapen velen zich aan de glimlach van Mona Lisa. De arts maakt zich zorgen over een gele huidvlek die haar linker binnenooghoek ontsiert. Daarin herkent hij essentiële hyperlipidemie, zeg maar een stofwisselingsziekte. Laten wij het duidelijk stellen: Dequeker heeft niet de blik van de vakidoot die zou vergeten te genieten van de esthetische kwaliteit van de kunstwerken, maar als arts schrikt hij er niet voor terug om daar dwars doorheen te kijken.

De talrijk uitgebeelde monstrositeiten, zoals kreupelen, dwergen, blinden en zwakzinnigen, zijn voor een arts gefundenes Fressen en kan hij naar hartelust beschrijven. Hetzelfde geldt bij schilderijen die zieken voorstellen. Veel interessanter zijn de vaststellingen die gedaan worden in werken die hoegenaamd niets met de beschrijving van ziektesymptomen te maken hebben. Het is toch even schrikken als blijkt dat bij een beroemd naakt van Rembrandt, de bijbel-

Het kind op de cover lijdt aan een acute virale infectie, wellicht mazelen.

Jan Dequeker
De kunstenaar en de dokter.
Anders kijken naar schilderijen
352 blz., gebonden met stofwikkell
ISBN 90 5826 414 9
69,50 EURO, EEN UITGAVE VAN
DAVIDSFONDS/LEUVEN

figuur Batseba, hier uitgebeeld door Hendrickje Stoffels, de tekenen van borstkanker onmiskenbaar aanwezig zijn. Rembrandt schildert heel onschuldig Hendrickjes naaktheid, inclusief die lichte vervorming van haar borst en een lichte zwelling in haar oksel.

Dit is nu de grote charme van dit boek. Elk werk dat je onder ogen krijgt, speur je af om de volgende diagnose te voorvoelen. Het zijn de onverwachte schokjes die het hem doen. In volle passieverhaal worden bij Jezus ernstige aangeboren voetproblemen vastgesteld. Ook de

Venus van Botticelli is niet zo gezond als haar frisse jeugdigheid laat veronderstellen...

Dit is dus niet het soort boek dat je systematisch van A tot Z uitleest. Zo is het ook opgevat. Je slaat het willekeurig open; elk dubbel blad geeft je de beschrijving van één of twee werken. Jan Dequeker is een academische geest en zijn beschrijvingen zijn systematisch geordend rond een twaalfstal thema's, met per werk een identieke benadering: een korte kunsthistorische situering, een diagnose, een definitie van de kwaal en een bespreking waarin hij probeert zijn vaststelling te staven aan de hand van andere bronnen. Details uit de schilderijen en foto's van hedendaagse patiënten verhelderen zijn standpunt. Hoe men het draait of keert, de vaktaal die gehanteerd wordt -uiteraard omwille van de accuratesse-, blijft voor de modale lezer een hinderpaal. De auteur beseft dat ten volle, probeert via alledaagse omschrijvingen zo helder mogelijk te zijn, maar aarzelt ook om hierin te ver te gaan, uit vrees onjuistheden te verkopen.

Wel jammer dat de kwaliteit van de afbeeldingen soms erg te wensen over laat. Er zitten oeroude clichés bij, soms is het plaatje zelfs niet in kleur. Dat is misschien nog te verontschuldigen voor een werk dat in een duister Balkanmuseum wegkwijnt, maar niet van een dat in het Mauritshuis of in het Prado hangt. Verder ook nog een tip. Het geven van details is in deze context aangewezen, maar dat gebeurt dan best aan de hand van detailfoto's. Telkens weer hetzelfde twijfelachtig cliché uitvergroten leidt tot een onaanvaardbaar kwaliteitsverlies en uiteindelijk tot meer korrel dan detail.

Het boek is een aanrader, zoveel is duidelijk. De auteur beleeft plezier aan zijn onderwerp en dat voel je. Hij is bovendien niet te beroerd om minder voor de hand liggende kunstenaars te behandelen (sorry voor de term), zoals Soutine of Van Gogh. Hij bewandelt zelfs de schimmige scheidingslijn tussen diagnose en interpretering wanneer hij onverschrokken De Schreeuw van Edvard Munch onder handen neemt. Wellicht helt de schaal hier iets meer over naar interpretering. Het lijkt mij inderdaad nogal onwaarschijnlijk dat dokter Dequeker de diagnose van psychosomatische stoornis die hij hier stelt bij een dergelijk groen marsmanneltje met opengesperde mond heeft vastgesteld.

Rik Sauwen